

VAD ÄR HÖGLITARNA OROLIGA FÖR?

PATRIK ÖHBERG

Sammanfattning

Mellanmänsklig tillit ses ofta som fundamentet för ett välfungerande samhälle. En hög grad av tillit minskar risken för korruption och dysfunktionella samhällsinstitutioner. Det här kapitlet tar som sin utgångspunkt att hög tillit inte nödvändigtvis innebär att människor känner trygghet, eller frånvaro av oro. Tvärtom visas i kapitlet att *stor oro* och *hög tillit* i vissa frågor går hand i hand. Dessutom har just kombinationen av stor oro och hög mellanmänsklig tillit betydelse för samhälleliga opinioner. Människor som är oroliga för stor flyktningmottagning litar i lägre utsträckning på politiker, trots att de i övrigt hyser stor tillit till sina medmänniskor. Inom miljöområdet är det annorlunda. De bland höglitarna som är oroliga för miljön har också högre tillit till svenska politiker. Förtroende för politiker är bland höglitarna villkorat. Politikerna kan inte alltid lita på oroliga höglitare.

En grundkomponent i ett välfungerande samhälle är att människor litar på varandra. När människor litar på varandra går det mycket lättare att samarbeta. Med tillit följer många fördelar, inte bara för den enskilda individen utan för hela samhället. Forskare brukar framhålla att i samhällen med hög tillit behöver inte invånarna spendera pengar på att skydda sig själva och sin egendom, eller anlita advokater så fort en affärstransaktion ska göras. Den som köper en begagnad bil i ett samhälle som präglas av hög tillit lägger inte timmar på att kontrollera säljaren. På motsvarande sätt behöver inte säljaren bekymra sig över vem köparen är. Det räcker med att man litar på varandra. Allt detta gör att utbyten människor emellan blir mycket enklare (Rothstein, 2003). Betydelsen av mellanmänsklig tillit för välfungerande samhällen är numera ett allmänt känt faktum inom samhällsvetenskaplig forskning (Rothstein & Uslaner, 2005).

Om samhällsbyggarna eftersträvar tillit mellan människor, så är tveksamheten större när det gäller *känslostormar* i politiken. Redan antikens filosofer, däribland Platon, var skeptiska till att kombinera politik och känslor (Marcus, 2003). Antikens skickliga, men lömska, ledare kunde uppvigla åhörarna genom att tala om hotande faror och katastrofer i antågande. I nutida politik knyts den omtalade, och allt starkare polariseringen, i samhället samman med känslornas intåg på den politiska scenen (Iyengar & Westwood, 2015). När känslornas vågor går höga riskerar de att ta med sig sans och balans ur samtalet (Anduiza, Gallego & Muñoz, 2013). Den förre brittiske premiärminister David Cameron beklagar exempelvis

redan i inledningen av sina memoarer att han missdömde vilka starka känslor som folkomröstningen om EU skulle släppa lös (Cameron, 2019).

Samtidigt åligger det våra folkvalda representanter att påtala annalkande faror och förbereda samhället på att hantera dem. Men det är inte alldeles enkelt att varna medborgare om framtida problem när medborgarna anser att livet här och nu fungerar alldeles utmärkt. En illustrativ skillnad i sammanhanget finns mellan Kjell-Olof Feldts memoarer (1991) och Göran Perssons beskrivning av sin tid som finansminister (2007). Feldt varnade redan på 1980-talet för en kommande ekonomisk kris, men fick inte gehör. Göran Persson hade däremot inte särskilt stora problem med att genomföra kraftfulla neddragningar när krisen väl slagit till i början av 1990-talet. Människor är mer beredvilliga att gå med på drastiska åtgärder efter en olycka, än vad acceptansen är gällande förebyggande åtgärder för att undvika en (Healy & Malhotra, 2009).

Den samhällsvetenskapliga forskningen har på senare år systematiskt studerat känslor i politiken (se översikt i Albertson & Gadarian, 2015). Nutida forskning har bland annat visat att ett vanligt kampanjknep bland politiker är att appellera till åhörarnas känsleregister genom att varna om hot och faror (Brader, 2005). Det är emellertid viktigt att beslutsfattarna lyssnar till den oro som finns. Politiska företrädare som inte lyssnat in medborgarnas oro riskerar att straffas av väljarna om olyckan sedan är framme (Malhotra & Kuo, 2008).

Människor som känner oro förlitar sig ofta på samhällets institutioner. Det kan verka lite underligt, men senare forskning har visat att människors oro kan stärka tilliten till det politiska systemet om politiker anses kunna hantera den utmaningen som står framför dem (Albertson & Gadarian, 2015). När forskare ger sig i kast med att studera oro som fenomen ses det som ett slags obehag som uppstår i relation till något hotfullt i omgivningen. Oro hänger ihop med osäkerhet vilket gör att människor försöker utveckla strategier för att reducera känslan av obehag. En sådan strategi är att söka ny information. Därmed uppstår en möjlighet att lära sig nya saker i samband med att den ovälkomna känslan behöver hanteras. De som känner att det är fara å färde litar också mer på experter, eftersom experter kan avhjälpa den annalkande faran. Det är i rollen som expert som politiska institutioner kan få ökat förtroende bland medborgare som söker hjälp (Albertson & Gadarian, 2015).

Även om oro leder till informationsintag, leder det inte per automatik till att människor tar till sig korrekt information. Forskning visar snarare att det som eftersöks i huvudsak är information som bekräftar oron. Det innebär att den som söker information lättare kan bli manipulerad av politiska ledare som utropar sig som experter och säger sig kunna skydda dem från fara (Albertson & Gadarian, 2015). En sådan klassisk varning utfärdades av Thomas Hobbes som menade att människor är villiga att underkasta sig en enväldshärskare om denne kan stilla deras oro (refereras i Marcus, 2003: 185-186).

Oro kan alltså vara bra för tilliten, men oron kan samtidigt leda till att människor vänder etablerade politiker ryggen om de upplever att de inte blivit hörsammade.

I det här kapitlet ska vi studera hur tillit och oro hänger samman med förtroendet för politiker. Mer precist är det höglitarnas oro som står i centrum. Höglitarna är en grupp människor som stärker ett samhälle. Oroliga medborgare är däremot en mer tveeggad företeelse. Oro kan göra att människor får förtroende för samhällsinstitutionerna, men oro kan också leda till misstro. Vi ska därför studera vilken sorts oro som kan kopplas till höglitare och om höglitarnas förtroende för politiker är villkorat beroende på vad de är oroliga för.

Mått på oro, tillit och förtroende

Kapitlet använder data från den Västsvenska SOM-undersökningen 2018, och gör vissa jämförelser från 2015-års enkät. Människors oro mäts med frågan: "Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?" Därefter räknas följande 15 områden upp: "Miljöförstöring", "Ökat antal flyktingar", "Försvagad demokrati", "Utbredd korrupktion", "Ökad främlingsfientlighet", "Avfolkning i glesbygd", "Ökade sociala klyftor", "Terrorism", "Bostadsbrist", "Förändringar i jordens klimat", "Politisk extremism", "Upplösning av EU", "Militära konflikter", "Ökade ekonomiska klyftor" samt "Etniska motsättningar".

Svarsalternativen är följande: "Mycket oroande", "Ganska oroande", "Inte särskilt oroande" och "Inte alls oroande". I de kommande analyserna slås de fyra svarskategorierna ihop till två. "Mycket oroande" och "Ganska oroande" bildar en kategori av personer som känner oro. "Inte särskilt oroande" och "Inte alls oroande" utgör i sin tur en kategori av personer som inte är särskilt oroade. Det gör att vi har en kategori med människor som uppger oro och en annan kategori med människor som inte uppger oro.

Mellanmänsklig tillit mäts med hjälp av frågan: "Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?" Svarspersonerna svarar med hjälp av en elvagråd svarsskala där 0 = Det går inte att lita på människor i allmänhet och 10 = Det går att lita på människor i allmänhet. När frågan har analyserats tidigare i SOM-sammanhang har forskarna ofta delat in graden av tillit i tre olika grupper: låglitare (0-3), mellanlitare (4-6) och höglitare (7-10) (Holmberg & Rothstein, 2019). I det här kapitlet fokuseras jämförelsen mellan höglitare å ena sidan och låg- och mellanlitare å andra sidan. Frågan gällande förtroende för politiker lyder i undersökningen: "Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?" Ett av alternativen som räknas upp är "Rikspolitiker". Svartalternativen är följande: "Mycket stort förtroende", "Ganska stort förtroende", "Varken stort eller litet förtroende", "Ganska litet förtroende", "Mycket litet förtroende" samt "Ingen uppfattning". I beräkningarna har "mycket stort" och "ganska stort förtroende" slagits samman till en kategori och "varken stort eller litet förtroende", "ganska lite" och "mycket lite förtroende" utgör den andra kategorin.

Ett antal kontrollvariabler är inkluderade i analyserna. Det har i tidigare undersökningar visat sig att socioekonomiska omständigheter och ideologisk hemvist är relevanta faktorer för att förstå människors oro (Oscarsson & Solevid, 2015). I analyserna inkluderas variabelerna kön, ålder, utbildningsnivå, inkomst, föräldraskap, bostadsort, utländsk bakgrund samt ideologi.

Höglitarnas oro och vilka bland höglitarna som är mest oroliga

Figur 1 visar samtliga 15 orosfrågor uppdelat på dem som känner mycket/ganska stor oro bland höglitare och mellan/låglitare. Procenttalen i figuren är under kontroll för de nämnda socioekonomiska faktorerna och för ideologi.

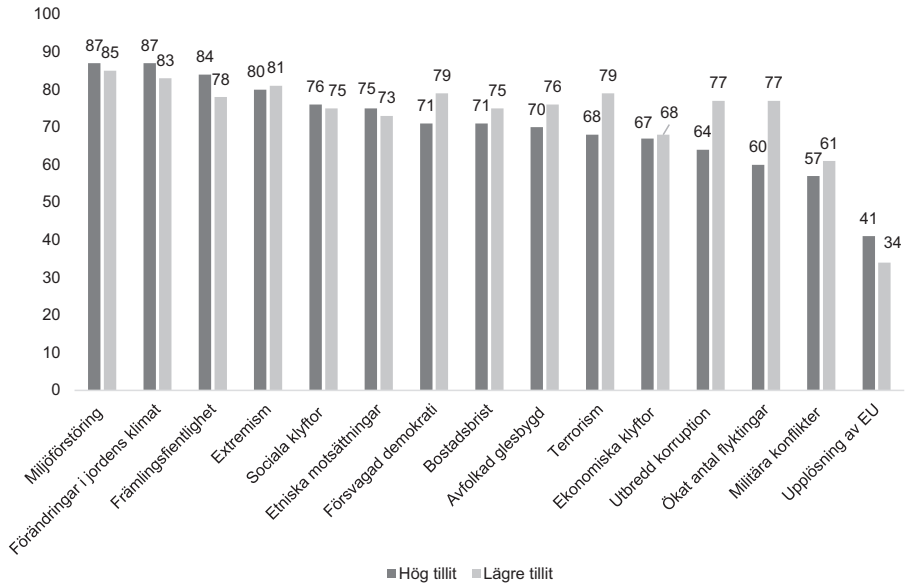
Det första som går att utläsa från figur 1 är att höglitare är ganska oroliga. Av de 15 orosfrågor som ställdes i undersökningen är det i 14 fall en majoritet av höglitare som är ganska eller mycket oroade över samhällsutvecklingen. Det är endast i frågan om EU:s upplösning som en majoritet av höglitarna inte känner någon större oro (likväl är 41 procent av dem oroliga). Oro och hög tillit är med andra ord två storheter som är förenliga.

Figur 1 visar också att det höglitarna är mest oroliga för är miljön och klimatet (bägge oroar 87 procent av höglitarna) därefter kommer ”ökad främlingsfientlighet” (84 procent).

Den övergripande bilden är emellertid att höglitarna generellt sett är något mindre oroliga än vad människor med lägre tillit är. Av de 15 olika ämnesområden som respondenterna fått frågor om är höglitare signifikant *mer* oroliga i endast i fyra av fallen (miljö, klimat, främlingsfientlighet samt upplösning av EU), medan de är signifikant *mindre* oroliga i sju fall (försvagad demokrati, bostadsbrist, avfolkad glesbygd, terrorism, korruption, ökat antal flyktingar och militära konflikter). Inom fyra områden finns inga skillnader (extremism, sociala klyftor, etniska motsättningar och ekonomiska klyftor). Relationen mellan oro och tillit är således mer komplex än att höglitare är mindre oroliga än låglitarna. Det handlar helt enkelt om vad frågan gäller.

Vidare kan man utifrån resultaten i figur 1 se att de med mindre tillit delar höglitarnas oro. Det råder inte några större skillnader mellan grupperna gällande höglitarnas fem främsta orosmoln, det vill säga miljö, klimat, främlingsfientlighet, sociala klyftor samt extremism. Skillnaden är som störst gällande oro för främlingsfientlighet. Där är det sex procentenheter som skiljer grupperna åt.

Däremot delar inte höglitarna i samma utsträckning den oro som människor med lägre tillit upplever. När det kommer till frågor som terrorism, försvagad demokrati och korruption finns det klara skillnader mellan grupperna. Allra tydligast är skillnaden gällande flyktingar. I den frågan skiljer det hela 17 procentenheter. När orosfrågorna ställdes första gången i den Västsvenska SOM-undersökningen 2015 fanns samma fråga om flyktingar med. Sedan 2015 har höglitarnas oro för ett ökat flyktingmottagande minskat med 6 procentenheter. De med lägre tillit är lika

Figur 1 Andel av höglitare och låglitare som känner oro, 2018 (procent)

Kommentar: Människors oro mäts med frågan: "Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?" Därefter räknas följande 15 områden upp: "Miljöförstöring", "Ökat antal flyktingar", "Försvagad demokrati", "Utbredd korruption", "Ökad främlingsfientlighet", "Avfolkning i glesbygd", "Ökade sociala klyftor", "Terrorism", "Bostadsbrist", "Förändringar i jordens klimat", "Politisk extremism", "Upplösning av EU", "Militära konflikter", "Ökade ekonomiska klyftor" samt "Etniska motsättningar". Svartalternativen är följande: "Mycket oroande", "Ganska oroande", "Inte särskilt oroande" och "Inte alls oroande". I analysen slås de fyra svarkategorierna ihop till två. "Mycket oroande" och "Ganska oroande" bildar en kategori av personer som känner oro. "Inte särskilt oroande" och "Inte alls oroande" utgör i sin tur en kategori av personer som inte är särskilt oroade. Mellanmänsklig tillit mäts med hjälp av frågan: "Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?" Svartpersonerna svarar med hjälp av en elvgradig svarsskala där 0 = Det går inte att lita på människor i allmänhet och 10 = Det går att lita på människor i allmänhet. I analysen finns två grupper: låglitare (0-6) och höglitare (7-10). Procentandelarna är under kontroll för socioekonomiska variabler och ideologi. Kontrollvariablerna: kön är en tvådelad variabel, där "man" har värde 0 och "kvinna" värde 1. Ideologi går som intervallskala från klart vänster, något vänster, varken vänster/höger, något höger, klart höger. Ålder går som intervallskala från äldst till yngst. Universitetsutbildning går från 0 = låg och medel till 1 = universitetsutbildning. Bor i Göteborg är en tvådelad variabel, där områden i Västragötalandsregionen har värde 0 och de som bor i Göteborg har värde 1. Hög lön är en tvådelad variabel, där en månadsinkomst under 35 000 har värde 0 och en månadslön över 35 000 har värde 1. Har barn är en tvådelad variabel, där den som inte har barn får värde 0 och den som har barn har värde 1. Utländsk bakgrund är en tvådelad variabel, där personer som är födda i Sverige har värde 0 och den som är född utanför Sverige har värde 1.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2018.

oroliga idag som de var 2015. Polariseringen har alltså stärkts över tid. I övrigt är siffrorna stabila, med ett undantag för terrorism. Höglitarna är klart mindre oroliga 2018 för terrorism (68 procent) i jämförelse med hur det var 2015 (83 procent).

Vilka är det då bland höglitarna som känner störst oro? För att svara på frågan konstrueras ett index där alla 15 orosvariabler som används i figur 1 slås samman. Indexet går då följaktligen från 0 = inte orolig för något av de 15 områdena till 15 = orolig för varje enskilt område.

Till att börja med kan det vara värt att nämna att om man tittar på fördelningen på indexet så uppger knappt 9 procent av höglitarna att de inte är oroliga för något av de 15 uppräknade områdena, medan inte fullt en procent är oroliga för alla 15. I genomsnitt är höglitare oroliga för knappt 7 stycken områden.

Tabell 1 visar att bland höglitare är kvinnor oroliga för fler saker än vad män är, det gäller också människor ideologiskt till vänster som har mer oro än högerorienterade. Likaså är äldre oroliga för fler företeelser i samhället än vad yngre är, högutbildade känner oro i fler fall än lågutbildade. Dessutom är människor som är födda i Sverige mer oroliga än vad människor som är födda utomlands är. Mönstren känns igen från tidigare studier som studerat vilka människor som är mest oroliga (Oscarsson & Solevid, 2015). Det betyder att hög tillit inte förändrar de övergripande mönster som vi redan känner till. Starkast förklaringskraft i modellen är kön, ideologi och ålder. Lite förenklat kan man säga att en äldre kvinna som ideologiskt står till vänster är den bland höglitarna som är mest orolig över samhällsutvecklingen.

Tabell 1 Oro bland höglitare, 2018 (beta-koefficienter)

	Oro bland höglitare
Kvinna	0.55*** (0.07)
Ideologi (vänster-högerskalan)	-0.29*** (0.03)
Ålder (från gammal till ung)	-0.02*** (0.00)
Universitetsutbildning (låg - hög)	0.15* (0.08)
Bor i Göteborg	0.12 (0.08)
Hög lön	-0.12 (0.08)
Har barn	0.03 (0.08)
Utländsk bakgrund	-0.38** (0.18)
Konstant	39.46*** (4.59)
Antal	1454
R ²	0.15

Kommentar: Resultatet redovisar hur många samhällsföreteelser som höglitarna är oroliga för. Den beroende variabeln går mellan 0 = inte orolig för någon av de 15 uppräknade samhällsföreteelserna till 15 = orolig för utvecklingen inom alla 15 uppräknade samhällsområden. För att räknas som orolig inom ett sakområde ska svarspersonen svarat att denne är mycket eller ganska orolig inför det enskilda sakområdet. Frågan löd: "Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?" Därefter räknas följande 15 områden upp: "Miljöförstöring", "Ökat antal flyktingar", "Försvagad demokrati", "Utbredd korruption", "Ökad främlingsfientlighet", "Avfolkning i glesbygd", "Ökade sociala klyftor", "Terrorism", "Bostadsbrist", "Förändringar i jordens klimat", "Politisk extremism", "Upplösning av EU", "Militära konflikter", "Ökade ekonomiska klyftor" samt "Etniska motsättningar". Svartalternativen är följande: "Mycket oroande", "Ganska oroande", "Inte särskilt oroande" och "Inte alls oroande". Kvinna är en tvådelad variabel, där "man" har värde 0 och "kvinna" värde 1. Ideologi går som intervallskala från klart vänster, något vänster, varken vänster/höger, något höger, klart höger. Alder går som intervallskala från äldst till yngst. Universitetsutbildning går från 0 = låg och medel till 1 = universitetsutbildning. Bor i Göteborg är en tvådelad variabel, där områden i Västragötalandsregionen har värde 0 och de som bor i Göteborg har värde 1. Hög lön är en tvådelad variabel, där en månadsinkomst under 35 000 har värde 0 och en månadslön över 35 000 har värde 1. Har barn är en tvådelad variabel, där den som inte har barn får värde 0 och den som har barn har värde 1. Utländsk bakgrund är en tvådelad variabel, där personer som är födda i Sverige har värde 0 och den som är född utanför Sverige har värde 1.

p < 0.10, * p < 0.05, ** p < 0.01, ***

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2018.

Höglitarnas villkorade förtroende för politiker

Forskningen har som tidigare påpekats lyft fram att oro kan göra att människor lättare knyter an till experter så som exempelvis politiker. Men det är inte givet att politiker upplevs som experter. Det har också framförts att det finns en kostnad för politiker som tonar ned problem om de sedan uppstår. I och med att svenska politiker har engagerat sig olika mycket inom områden som människor oroar sig för prövar vi sambandet mellan förtroende för politiker och höglitarnas oro inom olika sakområden. De sakområden som tas upp är: miljö, klimat, flyktingar och terrorism. Tanken är att dessa områden, förenklat, ger en jämförelse där svenska politiker inom två av områdena varit aktiva med att möta upp människors oro (miljö och klimat) med områden som politiker inte på samma sätt svarat på människors oro, utan istället tvingats vidta åtgärder i efterhand (flyktingar och terrorism).

Om vi studerar de olika områdena så visar undersökningar att inom miljö- och klimatpolitiken delar svenska politiker den oro som finns bland medborgarna (Sundström & McCright, 2014). Ett tydligt resultat av miljöarbetet är att Sverige prisas för sitt stora engagemang och hamnar högt upp på olika rankningar när det gäller åtgärder för att minska klimatpåverkan (Wendling m.fl., 2018). Mellan åren 1990 och 2017 har Sverige minskat sina utsläpp med 26 procent (Naturvårdsverket 2018). Om vi tittar på vindkraftverken var den installerade effekten 1982 2 MW och 2018 var den uppe i 7 300 (Energimyndigheten 2019a). Andelen biokomponenter i drivmedel har kraftigt ökat under de senaste åren. 2018 var andelen biokomponenter nära 23 procent, vilket kan jämföras med drygt 5 procent 2011 (Energimyndigheten 2019b). Det har ett också antagits långsiktiga utsläppsmål. År 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Vidare är ambitionen att Sverige endast ska använda sig av förnybar el 2040 (Regeringen 2017).

När det gäller flyktingmottagningen och terrorism finns det däremot större diskrepanser. Svenska politiker har varit mindre responsiva när det gäller människors oro för flyktingströmmarna till landet (Dahlström & Esaiasson, 2013). Representationsgapet mellan svenska politiker och medborgarna har länge varit som allra störst just i flyktingfrågan (Holmberg, 2018). Sverige har också utmärkt sig som ett land med generösa asylregler. Reglerna var så pass generösa att svenska politiker såg sig nödgade att lägga om politiken inom asylområdet i slutet av 2015, då antalet flyktingar som kom ansågs vara alldeles för många (Demker, 2017). I fallet med terroristhot har svenska politiker framstått som oförberedda. När SÄPO höjde säkerhetshotet mot Sverige under hösten 2015 menade Stefan Löfven att Sverige varit naivt i sin inställning till islamistisk terrorism (SvD 2015-11-19). Drygt ett år senare, i april 2017, inträffade terroristattentatet på Drottninggatan i Stockholm. Attentatsmannen var i landet illegalt och bortom myndigheternas kontroll. Därutöver utmärkte sig Sverige som ett av de länder i Europa med störst andel IS-terrorister som rest ner till kriget i Syrien (Rostami m.fl., 2018). Med

en stor andel potentiella IS-terrorister på svensk mark fanns en risk att ytterligare terrorattentat med religiösa förtecken skulle kunna ske.

I tabell 2 prövas om höglitarnas förtroende för politikerna ser olika ut beroende på om de är oroliga för miljön, klimatet, flyktingar eller terrorism. Höglitarna delas upp i två grupper – de som är oroliga för de ovan nämnda områdena och de som inte är det. För varje område har vi således höglitare som är oroliga och höglitare som inte är det. Vidare, för varje grupp beräknas sedan vilket förtroende de har för politikerna. Beräkningarna är gjorda under kontroll för de variabler som ingår i tabell 1.

Resultaten i tabell 2 visar att höglitare som känner oro för miljön (43 procent) och klimatet (42 procent) har större förtroende för politiker än de som inte känner någon oro för miljön (35 procent) respektive klimatet (35 procent). Här kan vi alltså se en indikation på att politikernas förtroende stärks när de möter upp människors oro, se även Björn Rönnerstrands kapitel i denna bok.

På motsvarande sätt ser vi också att det förväntade mönstret gällande flyktingar och terrorism tar gestalt. Höglitare som känner oro för ett ökat antal flyktingar har ett *lägre* förtroende för politiker (33 procent) än vad de som är fallet med dem som är mindre oroliga (48). Detsamma gäller terrorism. Oroliga höglitare har lägre förtroende för politiker (34 procent) än vad de som inte är oroliga är (41 procent).

Det går alltså inte att dra några generella slutsatser kring höglitarna och deras förtroende för politiker. Förtroendet för politiker hänger samman med vilket sorts oro höglitarna har. På områden där politikerna har ansträngt sig för att möta upp höglitarnas oro belönas de med större förtroende. Men på områden där politikerna inte har svarat på människors oro utan istället varit reaktiva finns en lägre grad av förtroende bland dem som känner oro.

Tabell 2 Höglitarnas olika typer av oro och deras förtroende för politiker, 2018 (procent)

		Mycket/ganska stort förtroende för politiker
Miljö	Mindre oro	35
	Mer oro	43
Ändrat klimat	Mindre oro	35
	Mer oro	42
Flyktingar	Mindre oro	48
	Mer oro	33
Terrorism	Mindre oro	41
	Mer oro	34

Kommentar: Människors oro mäts med frågan: "Om du ser till läget idag, hur oroande upplever du själv följande inför framtiden?": "Miljöförstöring", "Ökat antal flyktingar", "Terrorism", "Förändringar i jordens klimat". Svartalternativen är följande: "Mycket oroande", "Ganska oroande", "Inte särskilt oroande" och "Inte alls oroande". I analysen slås de fyra svarkategorierna ihop till två. "Mycket oroande" och "Ganska oroande" bildar en kategori av personer som känner oro. "Inte särskilt oroande" och "Inte alls oroande" utgör i sin tur en kategori av personer som inte är särskilt oroade. Frågan gällande förtroende för politiker lyder i undersökningen: "Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande grupper sköter sitt arbete?" Ett av alternativen som räknas upp är "Rikspolitiker". Svartalternativen var: "Mycket stort förtroende", "Ganska stort förtroende", "Varken stort eller litet förtroende", "Ganska litet förtroende", "Mycket litet förtroende" samt "Ingen uppfattning". I beräkningarna i har mycket och ganska stort förtroende slagits samman till en kategori och varken stort eller litet förtroende, ganska lite och mycket lite förtroende utgör den andra kategorin. Procentandelarna är under kontroll för socioekonomiska variabler och ideologi. Kontrollvariablerna: kön är en tvådelad variabel, där "man" har värde 0 och "kvinna" värde 1. Ideologi går som intervallskala från klart vänster, något vänster, varken vänster/höger, något höger, klart höger. Alder går som intervallskala från äldst till yngst. Universitetsutbildning går från 0 = låg och medel till 1 = universitetsutbildning. Bor i Göteborg är en tvådelad variabel, där områden i Västragötalandsregionen har värde 0 och de som bor i Göteborg har värde 1. Hög lön är en tvådelad variabel, där en månadsinkomst under 35 000 har värde 0 och en månadslön över 35 000 har värde 1. Har barn är en tvådelad variabel, där den som inte har barn får värde 0 och den som har barn har värde 1. Utländsk bakgrund är en tvådelad variabel, där personer som är födda i Sverige har värde 0 och den som är född utanför Sverige har värde 1.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2018.

Även höglitare är oroliga och har inte alltid förtroende för politiker

Det här kapitlet har handlat om hur tillit och oro hänger ihop, samt hur relationen mellan de två påverkar förtroendet för politiker. Visserligen är människor med hög tillit lite mindre oroliga än vad de med lägre tillit är. Men höglitare är inte något tillbakalutad släkte. Av de 15 orosfrågor som ställdes är det i 14 fall mer än hälften av höglitarna som känner oro. Hög tillit vaccinerar således inte människor från oro. Däremot går det att utläsa att hög tillit gör att människor delvis oroar sig för andra saker än vad människor med lägre tillit gör. Höglitare är främst oroliga för

miljö, klimat och främlingsfientlighet. Låglitare delar i stort denna oro, men de är också oroliga för ett stort antal flyktingar, korruption och terrorism. I dessa frågor är emellertid inte höglitare alls lika oroliga.

Det finns därmed en uppdelning mellan vad höglitare och låglitare är oroliga för. Lite förenklat kanske man kan dela in oron in två kategorier – fin och mindre fin oro. När det gäller klimatet så är det populärt att visa upp hur engagerad man är i frågan. Vi uppmanas också av politiker att anstränga oss för att möta klimatutmaningarna. Det finns något positivt med att vara orolig för klimatet. Den mindre fina oron rör flyktingmottagande. Där är det inte lika självklart att en person som framhåller sin oro för ett stort flyktingmottagande prisas för sitt engagemang. Oron för flyktingmottagande blir också svårare för politiker att hantera eftersom den bär med sig negativa associationer. Oron för miljön är mer av en ”win-win” för politikerna. De kan svara på människors oro och bli belönade för det. När det gäller flyktingfrågan är marken mer minerad. En mer restriktiv flyktingpolitik är inte lika självklart förknippat med ett unisont välkomnade av väljarna. Det kan dessutom tolkas som ett sätt att möta en främlingsfientlig opinion.

Vad höglitarna är oroliga för har konsekvenser. Oroliga människor söker vägledning och ledarskap. Politiker kan i medborgarnas sökande efter kunskap och ledning spela en viktig roll genom att lyssna till människors oro. Detta syns tydligt i miljöfrågan. Politiker och medborgare är i samklang med varandra när det gäller oron för klimatet. Svenska politiker har dessutom agerat och Sverige ligger i mångt och mycket i framkant i sitt miljöarbete.

Men politiker kan inte räkna med att få förtroende om människor inte upplever att deras företrädare engagerat sig. Inte ens bland höglitare. Höglitare som är oroliga för antalet flyktingar och terrorism litar i lägre grad på politiker än vad mindre oroliga höglitare gör. I och med att flyktingfrågan och migration står högt på den politiska agendan har etablerade politiker en utmaning att hantera om de vill stilla människors oro, till och med bland dem som har hög tilltro till sina medmänniskor.

Detta kan i sin tur påverka hur delaktiga människor känner sig i politiken. När människor upplever att det politiska systemet lyssnar till deras oro kan det leda till ett större intresse av att vara med och påverka (se Elisabeth Falks kapitel i denna bok). Däremot uppstår problem om oroliga människor inte känner att politikerna agerar inom deras orosområden. Vi får i sådana fall ytterligare en polarisering som handlar om det politiska systemets legitimitet. De som är oroliga för miljön känner sig lyssnade till och anser att systemet är rättfärdigt. Parallellt kan de som oroar sig för stort flyktingmottagande uppleva att de är förbisedda och därmed ifrågasätta hur legitimt ett system är som inte beaktar deras oro.

Referenser

- Albertson, B., & Gadarian, S. K. (2015). *Anxious politics: Democratic citizenship in a threatening world*. Cambridge University Press.
- Anduiza, E., Gallego, A., & Muñoz, J. (2013). Turning a blind eye: Experimental evidence of partisan bias in attitudes toward corruption. *Comparative Political Studies*, 46(12), 1664-1692.
- Brader, T. (2005). Striking a responsive chord: How political ads motivate and persuade voters by appealing to emotions. *American Journal of Political Science*, 49(2), 388-405.
- Dahlström, C., & Esaiasson, P. (2013). The immigration issue and anti-immigrant party success in Sweden 1970-2006: A deviant case analysis. *Party Politics*, 19(2), 343-364.
- Demker, M. (2017) Ökat motstånd mot flyktingmottagning och invandras religionsfrihet i Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Energimyndigheten. (2019a) Statistikdatabas. http://pxexternal.energimyndigheten.se/pxweb/sv/Vindkraftsstatistik/-/EN0105_1.px/
- Energimyndigheten. (2019b) *Drivmedel 2018 redovisning av uppgifter enligt drivmedelslagen och hållbarhetslagen* ER 2019:14.
- Feldt, K. O. (1991). *Alla dessa dagar: i regeringen 1982-1990*. Norstedt.
- Healy, A., & Malhotra, N. (2009). Myopic voters and natural disaster policy. *American Political Science Review*, 103(3), 387-406.
- Holmberg, S. (2018) Åsiktsöverensstämmelse är viktigt I David Karlsson (red.): *Folkets främsta företrädare*. Göteborgs universitet.
- Holmberg, S. & Rothstein, B. (2019) Partikulär tillit – lita på människor i området där man bor i Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red) *Storm och stiltje*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Iyengar, S., & Westwood, S. J. (2015). Fear and loathing across party lines: New evidence on group polarization. *American Journal of Political Science*, 59(3), 690-707.
- Malhotra, N & Kuo, A. G. (2008). "Attributing blame: The public's response to Hurricane Katrina." *The Journal of Politics* 70(1): 120-135.
- Marcus, G. E. (2003). The psychology of emotion and politic i David O. Sears, Leonie Huddy & Robert Jervis (red). *Oxford handbook of political psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Naturvårdsverket. (2018). Rapport 6848 Fördjupad analys av svensk klimatstatistik. Stockholm.
- Oscarsson, H., & Solevid, M. (2015). Sverige oroar sig i Annika Bergström, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Fragment*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

- Persson, G. (2007). *Min väg, mina val*. Bonnier.
- Regeringskansliet. (2017). Det klimatpolitiska ramverket <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/06/det-klimatpolitiska-ramverket/>
- Rostami, A., Sturup, J., Mondani, H., Thevselius, P., Sarnecki, J., & Edling, C. (2018). The Swedish Mujahideen: An exploratory study of 41 Swedish foreign fighters deceased in Iraq and Syria. *Studies in conflict & terrorism*, 1-14.
- Rothstein, B. (2003). *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Rothstein, B., & Uslaner, E. M. (2005). All for all: Equality, corruption, and social trust. *World politics*, 58(1), 41-72.
- Strömbäck, J., Andersson, F., & Nedlund, E. (2017). Invandring i medierna: Hur rapporterade svenska tidningar 2010–2015? Delegationen för migrationsstudier.
- Sundström, A., & McCright, A. M. (2014). Gender differences in environmental concern among Swedish citizens and politicians. *Environmental Politics*, 23(6), 1082-1095.
- Svenska Dagbladet 2015 19/11 Sverige har varit naivt <https://www.svd.se/lofven-sverige-har-varit-naivt>
- Wendling, Z. A., Emerson, J. W., Esty, D. C., Levy, M. A., de Sherbinin, A., et al. (2018). 2018 *Environmental Performance Index*. New Haven, CT: Yale Center for Environmental Law & Policy.

